

erkbode,
WINCKEL te
L. te 's-Hage,
bevelen en is
dien-
bij vooruitbet.
Proefnummers

Voorburg.

R. Amsterdam
schen

STAAT,
EID,

an het ambt
aan de Vrije
en 3den No-

Lohman Az.

S
te Parijs.
er Anna
EN,
ulagus.
dien staan

MSER, te

Synode,
ne
erken,
in 1890.

ORMSER.

n, verscheen

Recht.

htsstudie.

et Rectoraat

99,

US,

tsgeleerdheid.

rdam.

f 4.50.

orlost."

50.

nd.

boom,

n.

in de Tiende

aan der Fran-

ORT'S Gids-

Prijs f 0.90

?

Mr. W. H.

Prijs f 0.90.

nde druk.

De Sian-

3.-; 50 ex.

diversiteit

oor eene

de?"

gehouden ter

gadering der

is op Gere-

antie,

f 0.50.

abbath.

studie,

10.

oan.

De Heraut

VAN DE

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881. (Staatsblad N°. 124).

De blad wordt geregeld des Vrijdags aan de gesubscribeerden verzonden.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonnementen en Advertenties aan de ADMINISTRATIE van De Heraut, Amsterdam.
Inzendingen die later dan Donderdag 's namiddags te 12 ure worden ontvangen kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Zondag 22 Februari 1891. N°. 687.

Abonnementsprijs: franco aan huis, per drie maanden f 1.20. Afzonderlijke nummers aan het Bureau 10 Cent.
Abonnementen worden aangenomen door alle Boekhandelaren, Postdirecteuren enz. en aan het Bureau te Amsterdam.
Advertentie: van 1 tot 6 regels 90 Cent; voor elke regel meer 15 Cent. Aanvragen en vermelding van liefdegaven en Verslagen van Vereenigingen 10 Ct. per regel.

Van de Mis

ZONDAGSAFDEELING XXX.

Ik bid u dan, broeders! door de ontferming Gods dat gij uwe lichamen stelt tot eene levende, heilige en Gode welbehagelijke offerande, welke is uw redelijke godsdienst.
Rom. 12:1.

IV.

Vragen we nu aan de Roomsche godgeleerden, waarop ze hun belijdenis van de Mis gronden, dan verwijzen ze ons ook ten deze allereerst naar de Heilige Schrift, te beginnen met Gen. 14:18. Daar, zoo zeggen ze, wordt ons medegedeeld, dat Melchizedek, de koning van Salem, „brood en wijn offerde, omdat hij een priester was van den allerhoogsten God." Hieruit moet dan blijken, dat Melchizedeks offerande bestond in een offerande van brood en wijn; en overmits nu in Ps. 110 van den Messias gezegd wordt, dat hij een priester naar de wijze van Melchizedek moet zijn, zoo kan het niet anders, of ook de Christus moet evenals Melchizedek, brood en wijn offeren. En overmits de Christus niet slechts een priester naar Melchizedeks orde is, maar hogepriester van die orde in der eeuwigheid blijft (Hebr. 5:5, 6), zoo kan het niet anders, of Christus moet dit brood en dien wijn gestadiglijk offeren, en juist dit is het wat geschiedt in de Mis.

Jammer maar dat in deze schijnbaar Schriftuurlijke bewijsvoering niet de allereerste kracht schuilt. Immers in Gen. 14:18 wordt niet een woord van een offerande gesproken. Er staat alleen dat Melchizedek, toen Abraham met zijn troepen en met den koning van Sodom de stad Salem naderde, brood en wijn uit liet brengen. Het woord: *Hoortse* betekent op zich zelf niets anders dan: *uitbrengen*; wat in dit verband dan zeggen zal, dat hij uit Salem brood en wijn liet uitdragen, kennelijk met het doel, om het vermoede leger een verversching aan te bieden. Zelfs de Roomsche Latijnsche vertaling weet hier nog niets van een offerande, maar schreef: „At vero Melchizedek, rex Salem, profert panem et vinum, erat enim sacerdos Dei altissimi"; en dit *profert* nu is juist het Latijnsche woord, voor wat wij noemen: voor den dag brengen. Blijkbaar is men op dit denkbeeld van een offerande dan ook eerst gekomen, door de bijvoeging: „want hij was een priester des Allerhoogsten"; en indien dit want er in het Hebreewsch bijstond, zou men metterdaad uit deze zinnede mogen afleiden, dat dit uitbrengen van brood en wijn saamhangt met Melchizedeks priesterlijke dienst. Maar ook dit woerdeke *want* staat er in het Hebreewsch volstrekt niet. In het Hebreewsch staat letterlijk niets anders dan dit: „En Melchizedek, koning van Salem, bracht uit brood en wijn; en hij was een priester des allerhoogsten Gods; en hij zegende hem (Abraham) en zeide: „Gezeged enz." En algeeft men nu toe, dat zulk een partikel en in het Hebreewsch soms redegevend zijn kan, toch beteekent het dit nooit op zich zelf, maar moet dit redegevend dan bepaalde-lijk uit het verband worden opgemaakt, zoodat nooit of nimmer uit dit woerdeke en eenig bewijs kan geput voor de stelling, dat hij brood en wijn uitbracht, omdat hij priester was. Immers het verband wijst er veeleer op, dat hij, omdat hij priester was, Abraham zegende, en omdat hij priester was, van Abraham de tienden ontving.

Heel dit beroep op Gen. 14:18 kan men dus veilig laten voor wat het is. Alleen door twee gedachten in den tekst in te dragen, die er niet in liggen, kan men hier in brood en wijn de bestanddeelen van een offerande zien. De tekst zelf zegt er niets van. Waarbij bovendien zij opgemerkt, dat de heilige apostel Paulus ons in den brief aan de Hebrëen een zeer uitvoerige toelichting geeft van wat tusschen Abraham en Melchizedek voorviel, en toch met geen enkel woord van zulk een offerande melding maakt; iets wat op het standpunt der Roomsche kerk, dat namelijk ook Paulus hierin een aanduiding van de Mis moet gezien hebben, ten eenen male ondenkbaar is. En gesteld ook al, men gaf hier de Roomsche uitlegging toe, dan heeft toch Melchizedek in geen geval iets anders dan gewoon brood en gewonen wijn geofferd, iets wat niet sluit noch past op de Mis, overmits naar de uitspraak der Roomsche kerkleer Christus in de Mis geen brood en wijn offert, maar iets dat brood en wijn geweest is, maar het nu niet meer is, en door de zegenspreuk van den priester overging en werd omgezet in zijn eigen heiligen Persoon.

In de tweede plaats beroept men zich van Roomsche zijde op wat we lezen in Maleachi 1:10, 11: „Ik heb geen lust aan u, zegt de Heere der heirscharen, en het spijsoffer is mij van uwe hand niet aangenaam; maar van den opgang der zonne tot haren ondergang, zal mijn naam groot zijn onder de heidenen, en aan alle plaatsen zal mijn naam reukwerk toegebracht worden en een rein spijsoffer; want mijn naam zal groot zijn onder de heidenen, zegt de Heere der heirscharen." Hieruit nu redeneeren de Roomsche godgeleerden aldus: Het offer, waarvan hier sprake is, kan niet zijn het offer op Golgotha, want dit is slechts op één plaats gebracht, terwijl hier sprake is van een offer, dat gebracht moet worden aan alle plaatsen. Ook kan hier geen sprake zijn van een offer der gebeden en der lofzangen, want bij de Levieten is sprake van een tastbaar offer, en daarvoor in de plaats moet een „rein spijsoffer" komen. Alzoo moeten deze woorden wel op een wezenlijke offerande in eigenlijken zin slaan, en wie zal anders deze „zuivere en reine offerande" zijn dan Christus in het Mis-offer?

Ook dit bewijs mist echter alle kracht en klem. Zeer juist toch onderscheidt ook de heilige apostel Paulus tusschen de offerande van lof en dank, en de offerande in den eigenlijken zin des woords. Maar als hij ons nu zeggen zal, waarin deze eigenlijke wezenlijke offerande bestaat, dan schrijft hij aan de kerk van Rome: „Ik bid u dan, broeders, dat gij uwe lichamen stelt tot een levende, heilige, Gode welbehagelijke offerande, welke is uw redelijke godsdienst". Juist zooals in Mal. 1:10, is hier sprake van een tegenstelling tusschen zulke offeranden, waaraan de Heere geen lust heeft, en die Hem niet aangenaam zijn, en die andere wezenlijke en heilige offerande, die Gode welbehagelijk is; maar die wezenlijke offerande zoekt Paulus niet in iets dat buiten ons ligt, maar in het Gode toewijden van ons eigen lichaam.

Daargelaten nu nog, dat de uitlegging ons door de heilige apostelen van Israëls eeredienst gegeven, altoos hierop neerkomt, dat Israëls eeredienst een symbolische dienst der schaduwen was, die slechts afbeelde, wat onder het nieuwe verbond een dienst van God in geest en waarheid zou zijn. Kennelijk zegt dus de Heere bij Maleachi

alleen dit; tot dusverre wordt mij in Israël alleen de symbolische dienst der offerande gebracht, maar aan dezen dienst heb Ik geen lust, omdat de Levieten mijnen naam te schande maken; doch weldra komt de tijd dat mijn naam onder alle heidensche volken bekend zal worden, en dan zal men Mij, niet alleen te Jeruzalem, maar aan alle plaatsen der aarde toebrengen, niet het symbolische, maar het wezenlijke, redelijke offer, bestaande in de toewijding van den in Christus geheiligden persoon, of gelijk Paulus het noemt, de levende, heilige, Gode welbehagelijke offerande van onze lichamen.

In de derde plaats verwijst men ons naar de instelling van het heilig Avondmaal, en beweert alsnu, dat Jezus zeggen: „Dit is mijn lichaam, dat voor u gegeven wordt", en: „Deze drinkbeker is het nieuwe testament in mijn bloed, dat voor u vergoten wordt", niet slaat op hetgeen te gebeuren stond op Golgotha, maar op hetgeen op dat eigen oogenblik gebeurde met dat brood en dien wijn, en ook daarna met dit brood en dien wijn zou plaats grijpen. Ze verstaan het dan alsof Jezus gezegd had: „Dit brood is mijn lichaam, en dit lichaam, onder de gestalte van dit brood verborgen, wordt nu voor u verbroken. Die wijn is mijn bloed, en dit bloed, onder de gestalte van dien wijn verscholen, wordt nu, op dit oogenblik, voor u vergoten." Opmerkelijk is het hierbij, dat zelfs de Vulgata ook deze uitlegging weersprekt, daar deze leest: *qui pro vobis fundatur, d. w. z. dat voor u zal vergoten worden*; maar ook al laten we dat schieten, toch is ook zonder dit beroep op de Vulgata deze uitlegging van Jezus' woorden bij Lucas volstrekt onhoudbaar. Immers vertaalt men de woorden van Jezus, zooals ze bij Lucas voorkomen, letterlijk, dan staat er: „Het bloed dat voor u vergoten is" en niet: vergoten wordt. Het vergoten is komt dus voor, niet als een daad, die nu zóó zóó met dit gewijde brood en dezen gewijden wijn staat te gebeuren, maar als een geheel afgelopen en voltooid handeling. Dit nu is de gewone spreekmanier van de profeten, die als ze een toekomstige gebeurtenis als volkomen zeker voorstellen en redeneeren over de gevolgen die er uit voortvloeien, hetgeen nog gebeuren moet, voorstellen als reeds afgelopen, omdat het in hun voorstelling een reeds voldongen zaak is. Alleen als er een tegenwoordige tijd stond, zou de Roomsche kerk hier misschien eenig steunpunt kunnen vinden; nu in geen geval.

En hiernede is hun beroep op de Heilige Schrift eigenlijk reeds ten einde; want wat ze uit 1 Cor. 10:16 pogen af te leiden, zegt metterdaad minder dan niets. Paulus zegt daar: „Hetgeen de heidenen offeren, dat offeren zij den duivelen, en niet Gode, en ik wil niet dat gij met de duivelen gemeenschap hebt; gij kunt niet den drinkbeker des Heeren drinken en den drinkbeker der duivelen; gij kunt niet deelachtig zijn aan de tafel des Heeren, en de tafel der duivelen." Hieruit nu maken ze deze gevolgtrekking: De heidenen offeren in hun tempel op hun altaren aan de afgoden. Dit noemt Paulus: de tafel der duivelen. Daar-tenover plaatst hij: de tafel des Heeren. Dus moet ook deze „tafel des Heeren" het altaar aanduiden, en moet de gemeenschap aan die tafel de gemeenschap aan een offerande zijn. Wat van zulk een averechtsche uitlegging te zeggen? Was er dan in den tempel der afgoden niet tweemaal, én een tafel én een altaar? Een altaar, waarop zij hun offerande slachtten, en een tafel, waaraan ze gingen aansittén, om het vleesch

van hun offerdier te eten? En zoo ook stond er in Israëls tempel niet tweemaal, eenzijds het altaar, waarop de offerande geofferd werd, en anderzijds een tafel, waaraan de Israëliet met de zijnen ging aanzitten, om het offervleesch, met vruchten en koeken als feestmaal te genieten? En waar wijst Paulus nu in 1 Cor. 10 op? Immers op het ergerlijke misbruik, dat Christenen uit de Heidenen den éénen Zondag het Avondmaal met de gemeente vierden, en een anderen feestdag met hun Heidensche familie naar den algodstempel gingen, niet om daar te offeren, maar om met hen aan te zitten aan den vrienden-disch. Dit nu mocht niet, zegt Paulus, om de eenvoudige reden, dat het vleesch op zulk een disch voorgezet, vleesch was alkomstig van een offerdier dat aan de afgoden of duivelen geofferd was; zoodat men door aan zulk een disch aan te zitten, zijn gemeenschap met deze offerande, en alzo zijn gemeenschap met de duivelen beleed. En dit nu ging niet. Men kon niet den eenen dag gaan aanzitten met de Christenen om zijn gemeenschap met de offerande van Christus te belijden, en den anderen dag weer zijn oude gemeenschap met de afgoden en duivelen aanhouden. Geheel het beroep op deze plaats mist dus elk steunpunt in den tekst, en is niets dan het voortbrengsel van een uitlegging, die geheel buiten den tekst en het verband omgaat.

En toch dit is al. Gen. 14, het beroep op Melchizedek; Maleachi 1, het beroep op „de reine offerande aan alle plaatsen"; Luk. 22, het beroep op het brood dat gebroken is, en niet gebroken zal worden; en 1 Cor. 10, het beroep op de tafel der afgoden; meer heeft de Roomsche godgeleerdheid niet uit de Schrift weten aan te voeren; en, zelve wel gevoelende hoe volkomen ontoereikende dat vier-voudig beroep is, om een zoo geheel wonderde zaak als het Misoffer te rechtvaardigen, gaat ze daarom terstond over tot het beroep op de breedte reeks getuigenissen der vaders, als om door deze veelheid van getuigen buiten de Schrift, de armoede van haar Schriftbewijs te dekken. Hierbij volgen we haar echter niet; want wel hechten ook wij aan het oud gebruik der kerk en aan de getuigenissen der kerkvaders, maar hetgeen ons hier meer gewicht, maar nooit kan hun getuigenis een zoo wonderde waarheid, als die van het Misoffer zijn zou, zonder een onwrikbaar getuigenis der Schrift, fundeeren. Blijkt van eenige waarheid, dat God ze ons in de Schrift geopenbaard heeft, dan zeer zeker, is het van hooge beteekenis na te gaan, hoe deze waarheid, onder de leiding des Heiligen Geestes, in de kerk ontwikkeld en verstaan is. Maar als, gelijk hier, voor de belijdenis van zulk een onderstelde waarheid elk deugdelijk Schriftbewijs ontbreekt, kan nooit der vaders getuigenis, ook al klonk het eenparig door alle eeuwen, dat gemis van het Schriftuurlijk gezag vergoeden. Veeleer moet hun getuigenis steeds weer aan de Heilige Schrift getoetst, om te ontdekken waar ze van de lijn der waarheid afgingen. En vraagt men hoe het dan te verklaren is, dat toch reeds zoo vroegtijdig allerlei uitdrukkingen, die met den dienst van het Misoffer eenige gemeenschap hebben, bij de oude vaders voorkwamen, dan ligt het antwoord gereed. De eerste Christenen waren allen zoo van Joodsche als van Heidensche zijde, bij het denkbeeld van allerlei offerande opgegroeid. Zowel de Joden hadden hun uitwendige offerande op Zion, als de Heidenen in

hun onderscheidene tempels. Van zulke offeranden waren ze van der jeugd af getuigen geweest; en waren daaraan gewend; ze waren in hun voorstellingen van kindsbeen ingedragen; en zoo was het natuurlijk, dat ze ook in hun prediking en in hun gespreken, veel meer dan wij, gedurig op die offeranden terugkwamen. En overmits nu voor hen als Christenen alle offerande saamgetrokken was in het eenig offer door Christus aan het kruis volbracht, en het heilig Avondmaal gedurig de heugenis van deze offerande vernieuwde, lag het voor de hand, dat op het Avondmaal allerlei uitdrukkingen van den dienst der offerande werden overgebracht.

Zoo beroept zich de Roomsche kerk b.v. met zekere voorliefde op het getuigenis van Justinus Martyr, die omstreeks 150 na Christus geboorte bloeide, en die in zijn *Samenspraak met Tryphon* de woorden uit Mal. 1:10 aanhaalt en ze toepast op de elementen van brood en wijn in het Avondmaal; maar hoe weinig recht Rome heeft, om hieruit te besluiten, dat Justinus Martyr hiernede de Mis op het oog had, blijkt wel het duidelijkst uit zijn *Apologie* waarin dezelfde Justinus Martyr, om een Christen-vrouw tegen later te verdedigen, een tamelijk breede beschrijving geeft van de wijze, waarop de Christenen in zijn dagen te Rome hun godsdienst oefeningen hielden, en in welke beschrijving wel het Avondmaal ons wordt geteekend; maar waarin geen woord van de Misofferande voorkomt. Dit nu ware volstrekt ondenkbaar geweest, indien Justinus metterdaad in zijn tijd reeds van een eigenlijk Misoffer had af geweten. Dan toch zou reeds in zijn dagen dat Misoffer het hoofdbestanddeel van den eeredienst zijn geweest, en zou hij de vermelding van deze hoofdzaak niet hebben kunnen overslaan. Vinden we nu in Justinus twee uitlatingen, de ééne in zijne *Apologie*, waarin hij ons een schets van den toenmaligen eeredienst geeft, en de andere een losse uitlegging van een Schriftuurplaats, waarin slechts ter loops van brood en wijn wordt gewag gemaakt, dan spreekt het toch vanzelf, dat ik, om te weten of destijds het Misoffer reeds in zwang was, mij niet op de tweede plaats mag beroepen, maar mij houden moet aan de eerste, waarin duidelijk de geheele loop van den eeredienst mij geteekend wordt. En nu vindt men in Justinus mededeeling in zijn *Apologie* (1.66) wel een uitspraak, waaruit blijkt dat de mystieke opvatting van brood en wijn reeds destijds ingang had gevonden, maar van een Misoffer spreekt hij heel geen woord; veeleer sluit de gang van den eeredienst, gelijk hij dien teekent, de mogelijkheid zelfs van een Misoffer uit. De plaats bij Justinus luidt alsoo: „Deze spijs wordt bij ons de Eucharistia genoemd, waaraan niemand deel mag nemen, dan die geloofd dat waar is, wat wij leeren, en die afgewassen is in het bad der verzoening en der wedergeboorte, en zóó leeft als Christus bevolen heeft. Want we nemen dit brood niet als gewoon brood, noch dien wijn als gewonen drank; maar gelijk Jezus Christus door het Woord van God vleesch geworden is en ons vleesch en ons bloed bezeten heeft, ter wille van ons heil; zoo leeren we ook dat deze spijs, waarover door het gebod van hetzelfde Woord de dankzegging is uitgebreid, het vleesch en het bloed van den vleeschgeworden Jezus zijn, waardoor ons vleesch en bloed, bij manier van mutatie, gevoed wordt."

Kennelijk lag dus hier reeds bij Justinus in de 2e eeuw het spoor der mystieke op-

vertaling van den Vulgaat of Gen. 3:15 had laten varen, maar dat wilde deze niet.
Een ander onderwerp des gespreks was het Avondmaal, waarvan de martelaar zeide „dat wij in het Avondmaal alzo zekerlijk door het geloof Christus ontvangen, als wij brood en wijn met den mond gebruiken. Het brood en de wijn spijst en versterkt onze lichamen, maar Christus, die het levende brood is, spijst en versterkt onze zielen." Deze uitlegging ontlokte den pastoor de ontboezeming: „Dat is van Calvijn," als wilde hij hem opdringen, dat zijne uitlegging eene menscheijke was. Maar de Keijser wees die aantijging af met de opmerking, „dat hij alles wat de leeraren naar waarheid schreeven, als goed erkende, omdat het overeenkomstig was met de waarheid." Daarop beproefde de pastoor de leer der wezensverandering in het Avondmaal te bewijzen uit de woorden der instelling zelf (dat is mijn lichaam enz.) maar de martelaar wees op het woord des Apostels, 1 Cor. 10:16.
Een derde punt in het gesprek werd de vraag des pastoors; of men de kettens niet mocht dooden. De Keijser antwoordde: „dat men niet alle menschen, ofschoon zij tot eenige dwaling zijn vervallen, straffen moest". „Ik beken echter, dat de overheid zulke lieden, die door verleiding en oproer den gemeenen vrede en welvaart verwoesten met het zwaard, dat is met den dood, straffen mag. Want de overheid draagt het zwaard niet te vergeefs en is van God ingesteld, om de goddeloos en te straffen; maar ik keur het geenszins goed, dat de gemeente

van Christus iemand met het zwaard straft; want zij behoort geen ander zwaard te gebruiken dan Gods Woord. Hiernede moet zij de kettens straffen; en indien zij ongehoorzaam blijven, behoort zij hen, die zich onder haar bevinden, uit de gemeente te verwijderen als een verrot lid, opdat het geheele lichaam niet worde bedorven." Of de pastoor met zijn vraag gedoeld heeft op den brandstapel, waartoe de Geneefsche overheid Servetus veroordeelde, onder goedkeuring van Calvijn, weten wij niet. Zoo ja, dan toonde het antwoord van Jan de Keijser hem, dat hij van Calvijn ook op dit punt niet verschilde.
„De evangelen, om de getuigenis des Evangelies", kreeg in zijnen kerker bezoek van den markgraaf van Antwerpen en den kardinaal Granvelle en bij die gelegenheid beleed hij de waarheid zoo vrijmoedig, dat Granvelle den markgraaf beval: „Doe weg den ketter en maak dat gij hem kwijt raakt." Daarmede verliet hij de gevangenis. Woensdags na bovengenoemd bezoek, den 19en Maart, werd de martelaar door zijne rechters ter dood veroordeeld om de getuigenis van het heilige Evangelie en op dienselfden dag heimelijk in de gevangenis zelve verdrinken.

Het lijk werd den volgende dag op het galgenveld tentoongesteld, doch door de broeders weggenomen en begraven.

DE GAAY FORTMAN.

De martelaren.

XXXIX.

JAN DE KEIJSER.

Aan den avond van den 28sten Februari 1561 stond eene groote schare nieuwsgierigen en belangstellenden voor de poort der gevangenis te Antwerpen, waarin daareven Jan de Bosschere gebracht was. Onder hen bevonden zich eenige broeders. Daar werd op eens de poort geopend, gerechtsdienaren traden naar buiten, vielen op de menigte in en grepen een enkele. Deze man was Jan de Keijser, onderling van de Hoogduitse gemeente te Antwerpen. Hij was nog in de eerste kracht des levens, 34 jaren oud, zachtmoedig en bekwaam om onwetenden te onderwijzen. Onder den uitroep: „Gij behoort ook tot dit volk", brachten hem de gerechtsdienaren naar binnen. Van de ondervragingen, die hij ondergaan moest, was de voornaamste, die van den pastoor van Marienkerke. Niet dat hij toen zooveel uitrichtte, integendeel, hij vorderde weinig. Toch won hij iets. 't Gesprek liep over Gen. 3:15. Volgens de Vulgata moeten wij dien tekst op deze wijze

vatting, die later geleid heeft tot de algehele vernietiging van de elementen met den Christus, en waaruit ten slotte het dogma der transsubstantiatie is voortgekomen. Hierover echter is reeds in onze vorige artikelen genoeg gezegd, toen we de woorden bespraken: „Dit is mijn lichaam.“ Op dit punt toch is onze strijd tegen de Roomschen geen andere dan tegen de Lutherischen. Tusschen die beide toch bestaat geen verschil over de zaak; maar alleen over de wijze waarop de zaak tot stand komt. Zoo Roomschen als Lutherischen belijden, dat wie den ouwel eet, met het eten van dien ouwel den Christus in zich opneemt, en dat wel door den mond. En al het verschil met de Lutherischen ligt hierin, dat de Lutherischen zich op de alomtegenwoordigheid van Christus, die zich ook aan zijn verheerlijkte menselijke natuur zou hebben meegedeeld, beroepen, terwijl de Roomschen, van zulk een verklaring afziende, kortweg een onbegrepen wonder poneeren, waardoor wat brood en wijn was, de Christus in eigen persoon wordt; zij het ook dat voor ons zienlijk oog de gestalte van brood en wijn blijft. Ook voor de Roomsche godgeleerden komt dus alles neer op de uitlegging van het woord „Dit is mijn lichaam.“ „Dit is mijn lichaam.“ Want wel geven ook de Roomsche dogmatici toe, dat is op zichzelf een symbolische vergelijking kan aanduiden, maar zeggen ze, dan moet dit uit het verband blijken, en hier bij de instelling van het heilig Avondmaal blijkt zulks volstrekt niet.

Dit nu is niets dan een cirkelredeneering. Als Jezus toch in eigen persoon daar aanzit aan den disch, en dan het brood aan zijn discipelen reikt met te zeggen: „Dit is mijn lichaam“, dan zal ieder, die nooit van een transsubstantiatie gehoord heeft, onmiddellijk zeggen: Hier duidt het verband zoo stellig mogelijk aan, dat Jezus niet kon bedoelen, dat het brood zijn lichaam was, overmits hij zelf in zijn lichaam er bij zat. Men moet dus eerst aan de transsubstantiatie gelooven, om ook maar te kunnen aannemen, dat het zeggen: „Dit is mijn lichaam“, niet symbolisch bedoeld was. Maar dan is hieruit ook nooit eenig bewijs te putten. Veeler brengt men dan datgeen, wat men uit de Schrift bewijzen wilde, vooral met zich als vaststaande overtuiging, en verwerpt dan voorts het Schriftwoord naar wat men buiten het Schriftwoord om, aannam. Iets wat daarom, gelijk we reeds vroeger opmerkten, hier te ongeoorloofd is, omdat Jezus tot zijn discipelen geen Grieksch, maar Aramesch of Hebreuwsch sprak, en heel het woord „Dit is mijn lichaam“ in geen van deze beide talen wordt uitgedrukt.

KUYPER.

„Door de menschen.“

En ik zeg u: een iegelijk, die mij belijden zal voor de menschen, dien zal ik ook belijden voor de engelen Gods. Luk. 12:8.

In de weken, die aan de „belijdenis“ voorafgaan, en op den dag, waarop het tot „belijdenis“ komt, fluitert Satan niet zelden in menig jeugdig hart de verleidelijke gedachte: „Waar toe dat openlijk belijden doen? Is godsdienst dan niet een zaak van het hart? Een zaak van mijn menschelek hart en de eeuwige liefde, naar wie dat hart zich in aanbidding uitstrekt?“ Een fluitster van Satan, daarom zoo verleidelijk, omdat er iets waars in ligt. Want ja, het is zoo. Godsdienst is een zaak van het hart; en wiens religie nog buiten zijn hart omgaat, die is aan de eerste beginselen der godsvrucht nog volstrekt vreemd. Zoonlijk het in uw koude kamer warm wordt, doordien het in een plaat in opvang van een prachtige zons opgang, evenmin wordt het lente in den winter van uw ziel door een, o zoo prachtig begrip van Christus en zijn heiligheden.

Op innigheid, op innige warmte van overtuiging, en dus op de vonk des geloofs in uw hart komt het juist aan. Juist het gemis aan die innigheid en die warmte brengt zoo veler schijnreligie in opspraak. En het is niet te zeggen, hoeveel rijker en heerlijker de macht van Christus op aarde door zoo breken, als dat „verborgen vuur in de beenderen“, waar Jeremia van spreekt, meer gloeide bij wie hem belijden.

Godsdienst is een zaak van het hart, en wie in zijn religie veel naar de menschen en weinig naar zijn God vraagt, loopt wel mee met de schare, maar bezit geen geestelijke kracht. Omdat dat hem zelf donker in de ziel blijft, kan hij geen licht voor de menschen doen schijnen. En omdat er niets dan asch en sintels in den haard van zijn gemoed liggen, kan hij u noch koesteren noch verwarmen.

Al die schijn-godsdienst nu stuit u tegen de borst, en wezenlijk eerbied voor iemands religie hebt ge dan eerst, als het iemand is, die met een vonk van heilige geestdrift in het oog betuigen kan: „Ik geloofde, daarom sprak ik!“ Geu wonder dus, dat ge, vóór al in de aannemingsweken, als er zoo honderden te hoop loopen, om „belijdenis“ te doen, in wier hart enkel de wereld, in wier gemoed enkel het eigen ik heerscht, u pijnlijk voelt getroffen door die ontentstenen van innigheid; dat ge koud wordt aangedaan door al dat machinale en uitwendige, en daarbij innerlijk onware; en dat ge, op weg om met die honderden mee te belijden, in een vroom oogenblik, liever terug zoudt keeren, en denkt: „Neen, zoo niet. Gods-dienst moet een zaak des harten blijven. Voor mijn God wil ik belijden, maar voor de menschen niet.“

In zulk zeggen nu spreekt wel terdege óók een edeler trek van uw hart, maar toch die u dat „niet voor de menschen“ influistert is Satan. Want ge weet, Satan zegt het altoos juist omgekeerd als Jezus het zegt, en u Jezus heeft, wel verre van dat voor hem „uitkomen bij de menschen“ af te keuren, het u veeler als een plicht opgelegd. Aldus immers sprak hij: „Zoo wie mij belijden zal voor de menschen, dien zal ik belijden voor de engelen Gods“, maar om er dan ook de tegenproef op te laten volgen: „Wie mij ver-

loochen zal voor de menschen, dien zal ik verloochen voor de engelen Gods.“

Het is alsook belijden of verloochen. Een derde kent Jezus niet. Van een neutraal terrein, waarop ge u buiten de quaestie van den Christus zoudt kunnen houden, spreekt Jezus nooit een enkel woord. Het is voor of tegen. Val of opstanding. Een reuke des doods of een reuke des levens. En daarom altoos of belijden of verloochen, en wel een belijden of verloochen voor de menschen.

Uw aalmoezen in het verborgene, of ge hebt uw loon weg. Uw innige zielsuigting in het gebed, na uw deure gesloten te hebben. Kortom, om een waar aanbieder te zijn, moet ge den Vader aanbidden in geest en waarheid, want het Koninkrijk Gods komt niet met uitwendig gelaat; het is binnen in u. Maar dit alles ontslaat u geen oogenblik van uw plicht om voor de menschen uw Jezus te belijden, op straat, dat ge, door hem niet voor de menschen te belijden, hem reeds daardoor voor de menschen verloochen.

Niet ruw en plomp. Er blijft schuchtheid in het heilige. De paarden mogen niet voor de wijnen geworpen, en de wijze kent zijn tijd. Maar nooit mag wijnen regel of gewoonte worden. Er moet voor Christus gesproken; de tongen moeten los; en wie dat niet durft, of er uit verlegenheid van af ziet, wete wel dat hij schuldig staat aan verloochen van zijn Heiland.

Want dat zwijgen is zonde, is lafheid, is gemis aan liefde, aan geestdrift en bezieling voor uw Heere.

Dat merkt ge in het gewone leven wel. Heeft iemand onder zijn familieleden of vrienden een groot heet of een man van naam, geld en invloed, dan heeft hij er altoos last in te doen uitkomen, dat die man van zijn familie of van zijn vrienden is. Maar hebt ge onder uw familie een veracht of mislikt persoon, voor wien uw vrienden den neus zouden optrekken, dan doet ge liefst, als hadt ge dien familieband vergeten. Dat is wel niet teugen, maar het zondig hart neigt er toe, o, we komen zoo graag voor iemand uit, als we er eere mee kunnen inleggen; maar als men er ons over den schouder om zou aanzien, is zwijgen ons zoo lief.

En aan dien trek van het hart, knoopt Jezus nu zijn eisch vast, dat ge hem belijden zult.

Het is of hij zegt: Bij Gods engelen leg ik met u geen eere in; en toch scham ik mij niet uw broeder genaamd te worden. En daarom eisch ik van u, dat gij u ook mijner niet schamen zult, ook al weet ik, dat de wereld u om uw uitkomen voor mij zal smaden. Of ik voor iemand zal uitkomen, mág er niet van afhangen, of het mij eere of smaad zal brengen, maar mag alleen beheerscht worden door de liefde en de trouw van mijn hart.

En daarom is het niet genoeg, dat ge Jezus in uw binnenkamer belijdt; of ook belijdt bij uw leeraar; of in het gezelschap van enkele vromen.

Neen, waar het om aankomt, en waar de trouw van uw hart aan moet gekend, is juist of ge den drang en den moed hebt, om uw Heiland te belijden voor de menschen.

Voor de menschen, het wel, in geheel algemeen zin.

Dus niet zooals sommigen het opvatten, die Jezus wel belijden durven, als ze met een arme of ondergeschikte te doen hebben; maar zich muistil houden, zoodra ze staan tegenover een dame of heer. Van zulk een moed tegenover de kleinen der wereld, die gepaard gaat met verregaande lafheid tegenover de grootten der aarde, weet Jezus niets. Veeler wil hij, dat wij hem voor alle menschen belijden zullen, tot zelfs voor koningen en stadhouders en priesters, ook voor de priesters der wetenschap.

Hij zelf ging daarin voor. Hij beledde de goede belijdenis niet alleen onder de visschers van Kapernaüm en de boeren van Galilea; maar even kloek en heldhaftig voor de geleerden en hooggezetenen in Israël, voor het Sanhedrin, voor Herodes en voor den landvoogd van Rome, keizer.

Tusschen Jezus in Nazareth en Jezus in Jeruzalem is geen verschil.

En zoo nu eischt hij ook van u, dat ge hem, uw Jezus, zoo op het hart zult dragen, zoo warm zult liefhebben, en met zulk een innigen band zult aankleven, dat ge hem voor geen enkelen mensch verloochen, maar moedig en trouw uw Heiland voor de menschen van allen stand en allen rang belijdt.

Dat berekent u dan wel veel onaangenaamheden; dat maakt dan wel dat velen u kennen gaan; ja, dat het met sommigen van uw kennissen of vrienden of magen tot een breuk komt; maar daartoe heeft Jezus zelf het ook laten komen. Hem kostte het amaandheden, en geesteling en doodangst, en ten slotte den bitteren dood aan het kruis.

En omdat hij zelf zoo rustig en met zoo volhardenden moed doortastte, heeft hij ook u gezegd, dat hij gekomen is, om tweedracht te veroorzaken, en den mensch tweedrachtig te maken met zijn magen en vrienden. Een tweedrachtigheid waarvan hij zelf betuigt heeft, dat ze soms tot een breuk tusschen een ouder en een kind kan doorgaan.

Ge kunt dus vrij stellig zeggen, dat het een hoogst ongunstig teken is, zoo iemand tot zekeren leeftijd is opgeklimmen, zonder nog ooit om de belijdenis van Jezus met iemand te breken. Wee u, zoo alle menschen wel van u spreken. Immers het vermoeden ligt dan voor de hand, dat bij u weinig van uw belijden van Jezus bij de menschen gekomen is, en dat het verloochen van uw Heiland u liever was.

Misleid uzelfen dus niet. Gewiselijk moet uw godsdienst u een innige teedere zaak des harten zijn, en wee u, zoo u religie u wel een zaak voor de menschen is, maar geen zaak der zielen voor uw God. Dan toch wandelt ge in schijn, en hebt geen leven in u zelve.

Maar ook omgekeerd, zeg nooit dat ge uw religie maar voor u houdt, en dat de menschen daar niet mee noodig hebben. Wie geloof, kan niet zwijgen, moet spreken. En zoo dikwijls dat spreken stuit op tegenspraak, komt ge tot belijdenis van uw Heere.

KUYPER.

Amsterdam, 20 Febr. 1891.

In het arme Kootwijk gebeuren weer droeve Synodale dingen.

Een halve eeuw lang had het Synodale Genootschap niet naar de geestelijke behoeften van dit kleine Veluwsche dorpje omzien, het overgelaten aan zichzelf, en al meer de meening gevestigd, dat Koot-

wijk voor een „dominee“ een onmogelijk dorp was.

Doch zie, door een samenloop van omstandigheden, is het dan nu gebeurd, dat Kootwijk toch, tegen alle menschelek verwachting in, een eigen dienaar des Woords gekregen heeft; en al moge men van Synodale zijde zijn optreden onregelmatig achten, niemand zal thans, na vijftien jaren dienst ontkenen kunnen, dat Ds. Houtzagers getoond heeft een warm hart voor de Kootwijkers te hebben, zich in stil vertrouwen op zijn God voor hen over te geven, en geestelijk de kleine schare met den rijkdom van Gods Woord te hebben geweid.

Natuurlijk is er het wonen voor een predikant, die de zienlijke dingen mint, verre van aanlokkelijk; en zij die Ds. Houtzagers niet kenden, stelden zich dan ook niet anders voor, of bij het eerste beroep het beste, zoo hij een goed heenkomen zoeken.

En toch deed hij dat niet. Hoewel keer op keer naar elders beroepen, bleef hij rustig in Kootwijk arbeiden, zocht hij ook in Kootwijk broek en dienst te organiseren, en stichtte hij zowel in Kootwijkbroek als nu in Kootwijk een Christelijke school.

Nu zou men toch zeggen, dat zelfs een Synodaal, die nog een menschelek hart bezat, nu algezien van den schismatieken bijmaak, die u, i. aan dit alles was, zich om het arme Kootwijk toch hartelijk in dezen stand van zaken zou verheugen.

Zelfen kunnen ze niets voor Kootwijk doen; er rust een zedelijke schuld van 30 jaren op hen; nu is er voor Kootwijk redding gedaagd; wat ter wereld kan hen dan nu bewegen, om dit goede werk te gaan verstoren?

En toch dat zijn ze begonnen; en begonnen op harde, onbarmhartige manier.

Verbeeld u, nadat vier jaren lang de rechtsquaestie in Kootwijk geslapen heeft, komen nu leden, die z'ch Evangeliedieners noemen, midden in den winter aan Ds. Houtzagers een dagvaarding zenden, om binnen drie dagen tijds zijn pastorie te ontruimen.

En zoo doet men, niettegenstaande men weet, dat Ds. Houtzagers gehuwd is, en kleine kinderen heeft, en zeer binnenkort vermeerdering van zijn gezin wacht.

Zoo doet men niettegenstaande men weet, dat er in heel Kootwijk nergens één enkel huis of huisje te vinden is, waar Ds. Houtzagers zou kunnen onderkomen.

En zoo doet men, al weet men zeer goed, dat zelfs al ware er een ander huis, de afstanden het voor het eenzame Kootwijk onmogelijk maken, om binnen drie dagen werkvolk van elders te laten komen, voor zulk werk geschikt.

Men versta ons wel.

Bij het uiteen van deze klacht plaatsen we ons opzettelijk geheel op het Synodale standpunt, en gaan dus nu uit van hun zienswijze, dat Ds. Houtzagers schismatiek is, en de Synodalen groepen zijn om hun rechten te handhaven.

Goed, maar waarom dan nu, na vier jaren slapens, met zulk een eisch midden in den winter gekomen? En waarom dan de hardheid begaan, om zulk een termijn op drie dagen te stellen?

Had men dan niet hetzelfde doel bereikt, door deze dagvaarding uit te stellen tot zomertijd; en dan nog c. q. een termijn te stellen b. v. van vier weken.

Ja, we gaan verder.

Het Synodaal belang brengt uitsluitend mede, dat de gepretendeerde rechten van het Synodaal Genootschap in hun geheel blijven. Elieve, waarom dan niet kort en goed aangeboden, om kerk en pastorie voor zolang te verhuuren, tot zij zelve in staat waren, een predikant voor Kootwijk te leveren?

Zoo deed de gemeenteraad van Barneveld wel, die de woning van den openbaren onderwijzer verhuurde aan de directie der Christelijke school.

En waarom moet dan altoos, wie in naam van een kerkelijk college optreedt, minder humaan, minder barmhartig handelen, dan zelfs de Overheid, die het zwaard draagt?

Heel deze quaestie heeft dan ook opnieuw diepen weersin bij ons gewekt. De Synodalen weten nu eenmaal dat de Hooge Raad op hun hand is, en dat de Doleerenden, na de gevallen rechterlijke uitspraak, er zelfs niet meer aan denken, om zich in rechten te verweren. Wat ze van ons opeischen, staat in rechten te hunner beschikking.

Gevaar liepen ze door eenig uitstel dus in het allerminst niet. Veeler waren ze volkomen zeker van hun zaak.

En waarom dan nu op zoo onbarmhartige wijze een eisch ingesteld, dien ze precies evenveel zes maanden vroeger hadden kunnen instellen, of ook nu over zes maanden konden doen?

Maar nu, in dezen barren winter, iemand, met een swangere vrouw en jonge kinderen op een Veluwsch dorp op straat te zetten, is een wredeheid die ons begrip te boven gaat.

Toch zal er ook nu wel hulpe dagen. Hij die tot dusver hielp, is getrouwd.

Worde die trouw aan Kootwijk ook maar in milde mate door de vrienden der Reformatie betoond.

Er is nu niet alleen te Kootwijkbroek, maar ook in Kootwijk een Christelijke school verzezen, die Kootwijk zelf onmogelijk betalen kan.

De menschen hebben het niet.

En daarom dringen we er zeer ernstig op aan, dat in dezen exceptioneelen nood, de liefde van ons Christenvolk Ds. Houtzagers en de Kootwijksche broederen verkwikken moge.

Ook onze redactie is volgaarne bereid giften voor Kootwijk in ontvangst te nemen, en ze over te dragen aan de Amsterdamsche Vereeniging, die dusver zoo uitstekend voor Kootwijkbroek zorgde, en ook over

Kootwijk zich wel ontfemen zal. Voorzitter dezer commissie is Ds. H. W. van Loon.

Van Synodale zijde ontvingen we de vorige week nog een ander levensteeken.

Naar toch de *Banier* meldt, heeft Ds. Verhoef, van Bodegraven, het opgenomen tegen het verwijt, dat de Synodale Genootschapskerk een samenraapsel zijn zou.

Een zijner vrienden namelijk had op zich genomen, een liefdebeurt te vervullen, in een dorp, waar hij vroeger predikant bij de Gereformeerde kerk was, en dat waar nu een Synodale tegen-kerk was gesticht, terwijl de oude kerk in reformatie ging en brak met de Synode.

Nu wilde de vriend van Ds. Verhoef dere liefdebeurt vervullen niet in zijn oude, nu tot reformatie gekomene kerk, maar in die schismatieke kerk, die sinds tegenover zijn oude kerk was opgericht.

Daarop had een zijner oude broeders uit het dorp hem geschreven en hem dat ontraden, en o. a. gezegd: „Gij zult prediken voor een samenraapsel van menschen, die u vroeger niet wilden hooren, die u veracht en uitgelachen hebben.“

Tegen deze uitdrukking nu komt de heer Verhoef op, en noemt dat in dien briefschrijver *hoofmeed en zelfverheffing, ja hardvochtigheid*.

Dit deed ons genoegen.

Niets is toch droefer, dan dat broeders, die vroeger met ons streden, ja, voornam in den strijd stonden, zich thans op karakterloze wijze krommen onder het Synodale juk en zich, zonder poging zelfs tot verzet, schikken in hun onheilig lot.

Een droefheid, die vooral gevoeld wordt bij mannen als onze broeder Verhoef, wien wel de energie ontbrak om op het vereischte oogenblik een beslissende keuze te doen, maar wien toch steeds een plaats in ons hart gegund blijft.

En wat nu zijn pleidooi betreft, zoo zij allereerst opgemerkt, dat Ds. Verhoef hier verzuwt wat onderscheiden moet worden.

Oagetwijfeld toch moet ook het verlorene gezocht en het afgedrevene teruggebracht, maar dit heeft niets te maken met de samenstelling van de „vergadering der geloovigen“, waarin toch ook volgens Ds. Verhoef alleen de dienst des Woords denkbaar en mogelijk is. Daarnaast staat mislie, evangelisatie, particulier vermaan enz., maar de dienst des Woords heeft alleen in de „vergadering der geloovigen“ plaats; en uitsluitend van een scheidbeurt, en dus van den „dienst des Woords was hier sprake.

Had Ds. Verhoef zich dan ook, op gronden aan de Schrift ontleend, willen verdedigen, zoo had hij een heel anderen weg moeten inslaan; en er niet op moeten wijzen, dat het „afgedrevene gezocht“ moet, maar hierop, dat dit samenraapsel *geloofd is*, en als zoodanig onder den dienst des Woords hoort.

We zeggen niet, dat hij zijn pleit hiermee gewonnen had. Integendeel; maar dan althans had hij gesproken gelijk het een man van Gereformeerde belijdenis betaamt.

En wat nu de uitdrukking „samenraapsel“ in dien brief aangaat, zoo zal ieder toestemmen, dat ze in dien brief niet anders kan beteekenen dan een samenraapsel van Atheïsten, Modernen, Groningers, Ethischen, onverschilligen enz., d. w. z. menschen die elken gemeenschappelijke belijdenisband en band van overtuiging missen; en nu zal Ds. Verhoef toch kwalijk kunnen ontkennen, dat metterdaad in al zulke Synodale tegenkerken het gehoor metterdaad zoo is saamgesteld.

Over dat woord „samenraapsel“ nu twisten we niet; maar wel zij aan Ds. Verhoef gevraagd, of hij vroeger niet met ons van oordeel was, dat een kerk zonder grondslag van belijdenis ondenkbaar is; en of voorts het leit niet notoir is, dat metterdaad het Synodale Genootschap uit Modernen, Atheïsten, onverschilligen, Groningers, Supranaturalisten, Ethischen, Modern-orthodoxen, gewoon-orthodoxen en Gereformeerden bestaat.

Dit nu zoo zijnde ligt er o. i. geen kracht in, om over zulk een woord „samenraapsel“ eenige pathetische volzinnetjes saam te lijnen; maar ware het plicht en roeping voor Ds. Verhoef geweest, aan te toonen, hoe z. i. zulk een combinatie een kerk kan vormen, en wat z. i. de weg is, om uit dezen jammeelijken toestand tot een betere reformatie te komen, dan naar zijn oordeel de door hem afgekeurde Doleantie beoogt.

Ook hij toch zal toestemmen: Zijn genootschap is ontzettend gedeformeerd. En evensoo dat *deformatie* van zoo ergerlijken aard reformatie ook voor hem ten plicht stelt.

Dienst des Woords (9.)

Wie nu tot den Dienst des Woords zich aanpoot, heeft zich vooraf wel rekenschap te geven van hetgeen onder het Woord, dat hij te bedienen heeft, te verstaan zij.

Het woord is die wonderlijke klank, die tolk wordt van wat omgaat in het bewustzijn van hem, die dat woord spreekt. Het onderstelt een denkend wezen, en in dat wezen den drang om wat het denkt, mede te deelen en naar buiten te openbaren. Het woord is de belichaming van wat in ons bewustzijn verscholen ligt. Het is het kleed waarin de overdenking van onzen geest zich naar buiten vertoont. En wijl het woord, om meer dan een klank te zijn, de gedachte die het vertolken moet, zelve in zich behoort te dragen, kan men zeggen, dat de gedachte de ziel van het woord is en het woord het lichaam van de gedachte.

Zoo dikwijls er dus sprake is van een Word Gods, zult ge altoos bedenken, dat

hierin ligt uitgesproken: 1°. dat er in het heilige bewustzijn van uw God *gedachten* waren; 2°. dat Hij den wil en den drang heeft gehad om deze zijne gedachten *naar buiten te openbaren*; en 3°. dat nu het Woord het lichaam is waarin God de Heere deze zijne gedachten tot u brengt.

Waren nu wij geen menschen, maar aan God gelijk, zoo zou het Godde mogelijk zijn geweest, zijn goddelijke gedachten voor ons uit te spreken in één goddelijk woord. Nu we daarentegen menschen zijn, moest het wel in vele menscheleke woorden plaats grijpen; en, dat wel overmits we door de zonde verduisterd zijn, op zulk een menscheleke wijze, als wij *zondaren* dat kunnen verstaan. Gelijk gij zelf, als ge over de grenzen komt, Duitsch of Fransch gaat spreken, en zooge in een dorp komt, waar een platte Duitse tongval wordt gesproken, u zooveel mogelijk maar dien *platten* tongval voegt, zoo ook moest God de Heere doen, toen Hij over de grenzen van zijn Goddelijke huishouding met zijn woord in ons gezonden, plat menschelek leven inkwam. Ook God moest toen wel menscheleke in plaats van goddelijke taal met ons spreken en wel menschelek met het accent, dat onze zonde er aan gaf.

Daar nu de afstand tusschen onze menscheleke taal en de taal Gods zoo ontzaglijk groot is, was de overzetting van het Woord Gods in onze menscheleke taal zulk een wonder goddelijke kunststuk, en het is dit kunststuk, dat in de Heilige Schriftuur voor ons ligt. Een Schriftuur die zóó door God den Heere is aangelegd, dat een zondar die bij het licht des Heiligen Geestes de volle uitwerking van de Schriftuur in haar geheel en in haar deelen ondergaan heeft, alnu verstaat wat God de Heere hem zeggen wil. Als geheel genomen schuilt het Woord Gods dus niet in één bepaalden tekst, of in een bepaald kapittel, of in een enkel boek, maar in alle boeken, kapitels en verzen saam. Kortom in *hele* de Schrift.

Gelijk nu een kunstig speeltuig op wonderbaar vernuftige wijze in elkaar is gezet, en de dikker en dunner snaren elk op haar eigen wijs en plaats op verschillende manier gespannen zijn, en elk deser snaren weer op een bijzondere hoogte en met een speciale kracht moet aangeraakt, om haar klank voort te brengen, en eerst uit de saamsmelting en ineenvloeiing van alle deze klanken de melodie geboren wordt, zoo ook is het met de heilige Schriftuur. Ook d'e is allerkunstigst ineengezet uit grotere en kleinere stukken. Die stukken der openbaring zijn in verband gezet op aeer onderscheiden wijze. Elk dzer stukken spreekt een ander iets in ons hart, in ons gevoel, in onze consciënte of in ons bewustzijn toe. En eerst nu waar *alle* deze stukken naar eigen wet en regel, hun uitwerking op ons zielsbewustzijn hebben verkregen, is tot ons de melodie van het één Woord Gods gekomen, en heeft onze ziel den Eeuwige verstaan.

De taak en de kunst van den dienaar des Woords is derhalve, om dit heilig speeltuig zóó voor de gemeente Gods te bespelen, dat van lieverleê die volle uitwerking van het Woord op de gemeente uitgaat, en de kerke Gods haar God leere verstaan; het menschelek vertolte Godswoord opvange; en onder de macht van dat Woord gebracht worde in nog veel sterker zin dan een machtig harpeenaar oor en hart weet te boeien van wie naar zijn snaarspel luistert.

Dit Woord Gods nu is in God één.

De eenheid van het eeuwige Wezen eischt de eenheid van zijn Woord; maar die eenheid van het goddelijke spreidt zich bij ons terstond in de veelheid van de menscheleke woorden.

Dit komt daar vandaan, dat onze menscheleke gedachten de één na de ander in ons opkomen; naast elkaar in ons bewustzijn hangen blijven; in dat bewustzijn zich met elkaar verbinden en dooreen worden gevlochten; en zoo nieuwe gedachten baren. Iets wat bij God niet alzo is. Hem zijn alle zijn werken van eeuwigheid bekend.

Het kan dus niet anders, of het één Woord Gods moet, zoodra het menschelek vertolkt wordt, in een *veelheid* van woorden overgaan. Onze menscheleke taal en ons menschelek bewustzijn dulden dit niet anders. En dit deert ook niet, mits we om die veelheid van deze menscheleke woorden, de eenheid van het goddelijke woord maar nooit uit het oog verliezen; en men altoos wel wete, dat hetzelfde Woord, dat bij God en God was, vleesch geworden is in Christus, en in menscheleke taal overgezet, vertolkt en vertaald is geworden in de Heilige Schrift.

Als er dus sprake is van de *Bediening van het Woord Gods*, sluit dit een tegenstelling in zich.

Het bedoelt, dat de wereld en de menschen in die wereld ook denken, ook gedachten hebben, en ook hun gedachten in woorden uitspreken, en dat dit *woord des menschen* op aarde onder menschen machtigen invloed oefent. Ja dat in dat „woord des menschen“, invloet een gedachte en een woord van Satanischen oorsprong, en alzo een macht in de wereld poerspoort, die ons trekt naar den kant van het verderf, ons ondermijnt en verblindt.

En daartegenover komt nu het *Woord van God* te staan; tegenover dat *woord van menschen*, verdiept als dat is in het *woord van Satan*; en nu komt dit *Woord Gods* niet gebiedend gezag, en gelast het *woord des menschen* om terug te treden en zich gevangen te geven. En dat wel, niet omdat gij als mensch dit Woord van God op de proef beter keurt; maar uitsluitend omdat het Gods Woord is; alzo om Gods wil; overmits uw God niet te gelooven, het diepste wezen der zonde is.

Zonder de zonde zou die tegenstelling er niet zijn. Er zou dan in den menschen bewustzijn niets anders invloeden dan wat uit de gedachten Gods kwam; de mensch

ware dan des Woords zelf is, den heme

Neen, eerst uit komt, en Woord opzettelijk stommert het beluist

Alzo die dezer eer zou d uitroepen, woord eer zelf, die te als God, wereld op besteld en dat dit Woos onder Wie als wordt, is 's Heeren is, tegenov dit eigenli telt, over en de me dit Woort zullen en varen.

Dezer d voor het v dit het a t. w. in h Welstaa Minerva d onze Vrije toch van:

De Vrije stichting, he o. i. ten o tsmitsel v wordt verde jes achter grondslag. lezers van J maar wat b Dat deze, a methode, a geloof van l vatting is n aanwezig. e onderzoek, d. i. wetens heid op ied baring moet derzoek een lei het voorla die echter e openbaring >E pir si m historische n genover gele

Nu over maakte ob heer Van in discussie voorschaands studie van nuchterder Maar hoe Universiteit dat het Ho moet georg de vrije co Hoort sleet

Vrij hooge voegen er b aan stichting kelijke licha evenwel gere wet waarbij wege de K bij de benot tus civilis zt schappelijke worden, geli zouden staa den ambten nis van den

Wat that is ook in z

Met name universiteiten een wetensch ten moeten v zegt men et ten in de o hoogleraren met wat de Het practisch De effectus bonden heeft nis benadeel alle faculteit studenten in der wetensk Het theoretis en bijgevolg tak in ons slechts gedoe dezelfde schoe nieke recht v voor het anti versiteit veru

Zijn denkt universiteit graden zal exam en de g

Men niet e der gedachte Zelfs in e view wierd we van onz mochten ver ren naar d corporation, b opkwamen, b

Nog van t gen we allerl quaestie. Vo doogt, diener in geen geva